

ВІДГУК

офіційного опонента Дічек Наталії Петрівни,
доктора педагогічних наук, професора, завідувача відділу історії педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України
на дисертацію **АНТИПІНА ЄВГЕНА БОРИСОВИЧА**
**«Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та
молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ-
30-ті роки ХХ ст.)»,**
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія
педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Дисертацію Євгена Борисовича Антипіна присвячено ретроспективному висвітленню генези і розвитку ідей, що продукувалися вітчизняними науковцями, освітніми діячами і практикуючими педагогами наприкінці ХІХ - у першій третині ХХ ст., зокрема ідей про важливість дотримання наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Сутність тогочасних педагогічних надбань не втрачає актуальності у сучасних умовах розвитку освітнього простору України, по-перше, через необхідність поглиблення й розширення знання про шляхи національного культурно-освітнього поступу, що є ключовим пізнанням завданням історико-педагогічних студій. По-друге, знання про минуле містять певні повчальні аспекти, що здатні збудити їх критичне переосмислення для можливого творчого використання, адже зберігається необхідність постійно забезпечувати неперервність і наступність в освіті дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. І ми погоджуємося з концептуальною тезою Є.Б.Антипіна про те, що трудове виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і нині відіграє важливу формувальну роль, особливо на цих архізнаючих вікових стадіях розвитку маленької особистості, а тому доцільно дотримувати наступності у його реалізації.

Дисертацію виконано відповідно до загальноуніверситетської науково-дослідної теми Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-

професійної багатoproфільної університетської освіти» (Державний реєстраційний номер 0110U006274).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

▪ Розкриття й аргументоване пояснення дисертантом змін у підходах науковців й освітян до обґрунтування необхідності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і забезпечення наступності між згаданими ланками виховного процесу (розділ 2 рукопису дисертації). Цього, на наше переконання, дисертанту вдалося досягти завдяки, по-перше, виваженню й детально розробленій періодизації розвитку ідей вітчизняних освітніх діячів (з виділенням й умотивованою характеристикою автором трьох періодів й по кілька етапів у їх межах). Періодизацію Євген Борисович здійснив на основі вмотивовано дібраних критеріїв виокремлення часових проміжків (підрозділ 2 розділу 1 рукопису дисертації). По-друге, завдяки глибокому аналізу різноманітних праць педагогів визначеного хронологічного відтинку історії вітчизняної педагогічної думки й зроблених на його основі логічним узагальненням і порівнянням.

▪ З'ясування і обґрунтований виклад особливостей розроблення і впровадження у три різні періоди розвитку української освіти нормативно-правового забезпечення, яке давало можливість практично реалізовувати напрацьовані освітніми діячами ідеї про доцільність і шляхи забезпечення наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (розділ 3 рукопису дисертації).

▪ Важливим результатом здійсненого дослідження вважаємо доведення дисертантом узагальненого положення про те, що ідеологічний чинник та зміни у запитах соціуму справляли істотний вплив на формування й трансформацію мети, змісту й організації трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

3. Нові факти, одержані здобувачем

Завдяки виваженню зібраній джерельній базі дослідження, що містить 304 одиниці, серед яких є невідомі і маловідомі матеріали, а 63 одиниці

знайдено в архівосховищах (фонди ЦДІ України та ЦДАВО України), дисертант зміг, проаналізувавши різноманітні документальні матеріали (закони і законопроекти, розпорядження керівних органів освіти), а насамперед – праці освітніх діячів, встановити й відобразити рух ідей та їх практичне втілення у розв'язання проблеми наступності у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у визначених хронологічних межах.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Вивчення рукопису дисертації, автореферату, опублікованих статей і тез доповідей Є.Б. Антипіна засвідчує, що авторський підхід до розкриття вибраної історико-педагогічної теми можна характеризувати як ґрунтовний. На нашу думку, аргументованими є методологічний апарат й теоретичні засади дослідження, описані на сс. 2-4 вступу до автореферату.

Вірогідність і достовірність одержаних дисертантом результатів, викладених у висновках до розділів й у загальних висновках, забезпечена використанням значного кількісно і різноманітного за типами корпусу джерел, а також застосуванням комплексу адекватних меті і завданням роботи **методів** дослідження (с. 5 рукопису дисертації).

Наголосимо також на наявній у дисертації відповідності об'єкта та предмета дисертації її меті й завданням, на виваженості структури роботи.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Переконані, що здобуте дисертантом нове знання важливе для поглиблення розуміння історичних процесів у національній освіті, зокрема у її початкових ланках. Матеріали й узагальнені твердження роботи можуть бути використані для оновлення навчального інтегрованого курсу «Педагогіка», для проведення спецсемінарів і практичних занять зі студентами ВНЗ, які навчаються за спеціальностями «Дошкільна освіта» і «Початкова освіта».

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

З вищезазначеного логічно випливає, на наш погляд, і практичне значенням виконаної Є.Б. Антипіним дисертації. Підтвердженням її практичної значущості вважаємо також упровадження її результатів у навчально-виховний процес трьох вишів в Україні.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому

Дисертація Є.Б. Антипіна складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, 9 додатків. На позитивну оцінку заслуговує структура роботи: чітко окреслено її методологічний апарат (об'єкт, предмет, мету і завдання), розлого описано історіографію досліджуваної проблеми, забезпечено відповідність поставлених завдань висновкам дослідження, які логічно впливають із змісту основного тексту дисертації. Зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи.

Вважаємо, що висновки до розділів і загальні висновки достатньо логічно аргументовані. Їх зміст переконує у тому, що автор досяг сформульованої мети дослідження і виконав зазначені у вступі завдання. Загалом зміст дисертації, автореферату, публікацій дисертанта дає підстави стверджувати, що подане дослідження є самостійним і завершеним, його результати містять наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення, пройшли необхідну апробацію у ході обговорень на всеукраїнських, регіональних та науково-практичних конференціях у ВНЗ України.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Поряд з позитивною оцінкою дисертації вважаємо за необхідне висловити кілька побажань, а саме:

1. Важко погодитись зі стилем викладу здобувачем відрефлексованого історичного матеріалу. Маємо на увазі, по-перше, домінуючу у рукописі дисертації авторську манеру сукупно зазначати посилання на використані джерела, на основі яких конструється наратив. Наприклад, на с.70 рукопису дисертації Є.Б. Антипін відображає найістотніші педагогічні ідеї Тимофія Лубенця. Узагальнено сформулювавши суть

цих ідей, дисертант наприкінці абзацу подає лише номери зі списку використаних джерел трьох праць ученого. Залишається невідомим, у якій саме праці і яка саме ідея обґрунтована українським педагогом, відсутнє й жодне доказове підкріплення викладеного здобувачем відповідними цитатами з відповідних праць. Аналогічно на сс.66-67 рукопису дисертації, де йдеться про педагогічні погляди Наталії Лубенець, немає ні посторінкових посилань на її статті, ні цитат. Але ж тема дисертації насамперед і передбачає **доказове відтворення** міркувань конкретних представників педагогічної думки, вмотивоване чіткими аргументами, а отже у першу чергу цитуванням їхніх поглядів і задумів. Це відтворення і дає підстави досліднику для подальших порівнянь, аналізу і врешті – висновків. Ті ж закиди можемо зробити й щодо окреслення дисертантом ідей А.Залкінда (с.96), Е.Яновської (с.96-97), О.Дорошенко (с.97-98). З наведеного постає й «по-друге», а саме замала кількість цитувань оригіналів джерел-праць освітніх діячів за наявності вказування лише номера джерела, або іноді – ще групи сторінок (наприклад, сс.101, 103, 108-110 тощо).

2. Не заперечуючи достатність і репрезентативність джерельної бази дисертації Є.Б. Антипіна, все ж висловимо побажання щодо доцільності більш розширеного представлення географії ідей про наступність у трудовому вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку на українських теренах. Варто було б представити матеріали з інших регіональних архівосховищ нашої країни, що збагатило б роботу.
3. На наш погляд, не зовсім вдалим є формулювання назви першого розділу дисертації – «Вітчизняна педагогічна думка про ідеї наступності у трудовому вихованні дітей як історико-педагогічна проблема», що містить некоректну зв'язку слів *«педагогічна думка... про ідеї»*.
4. Високо оцінюючи розроблену дисертантом періодизацію розвитку ідей про наступність трудового виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у визначених хронологічних межах,

зауважимо, що в авторефераті й у вступі до дисертації слід було пояснити невідповідність у зазначенні здобувачем меж другого і третього виокремлених періодів (с.4, с.11, с.15-16 автореферату), яка пов'язана зі складністю історичного моменту і змінами влади.

5. На наш погляд, в авторефераті варто було б акцентувати на тому, що ідеї про наступність у трудовому вихованні дітей на національному ґрунті, вироблені у роки УНР, з одного боку, були активно задіяні у ранньорадянську добу, тобто у роки поширення українізації, але з іншого боку, через політико-історичні обставини і короткостроковість існування самостійної Української держави ці ідеї не набули широкого впровадження власне у період УНР.

Водночас зазначимо, що висловлені дискусійні зауваження не зменшують наукового значення дисертації Є.Б. Антипіна. Його робота розширює і збагачує знання про історичний розвиток освітніх процесів в Україні, чим реалізує пізнавальну і соціально значущу функцію історії педагогіки.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях.

Основні положення і результати дослідження повно викладено автором у рукописі дисертації й авторефераті, представлено у 8 одноосібних публікаціях, вміщених у фахових виданнях (1 – у зарубіжному періодичному виданні), оприлюднено у роботі 10 науково-практичних конференцій міжнародного й всеукраїнського рівнів.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна композиція дисертації, її зміст, висновки, що викладені також і в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

11. Висновок. Дисертація Є.Б. Антипіна «Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ- 30-ті роки ХХ ст.)», є завершеною,

самостійно виконаною роботою, що має теоретичне і практичне значення і заслуговує на позитивну оцінку. Рукопис дисертації і автореферат оформлені відповідно до вимог пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а отже є всі підстави для присудження Євгену Борисовичу Антипіну наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу історії педагогіки
Інституту педагогіки Національної
академії педагогічних наук України

Н.П. Дічек

Dychuk H.P.
Head of the Department of Personnel